

ПРОБЛЕМИ НАУКОВОГО МОДЕЛЮВАННЯ ДЕФІНІЦІЇ «РЕЄСТРАЦІЯ»

ФЕДЕЛЕШ Михайло Михайлович - Міжнародний університет бізнесу та права
(м.Херсон)

В статье рассмотрены объем сути и содержания регистрации как специальной административной процедуры. В результате исследования очерчена система научных подходов в других исследованиях этого понятия, изложены примеры понимания понятия «регистрация» как юридической деятельности и ее разных видов, а также предложено подходы для моделирования дефиниции исследуемого понятия через определение, цели которые ставятся перед определенной регистрацией как видом юридической деятельности.

Ключові слова. реєстрація, облік, державна реєстрація, реєстраційна діяльність.

Сучасний стан розвитку українського суспільства та розбудови в ньому демократичної правової держави вимагає удосконалення управлінських процесів, що відбуваються у різних сферах життєдіяльності. Це стосується й нормативного забезпечення реєстраційної діяльності органів державної влади, результативність роботи яких безпосередньо залежить від чіткої та науково обґрунтованої регламентації реєстраційних процедур.

Як складову адміністративно-правових відносин, реєстраційну діяльність органів державної влади України розглядали В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, І.М. Грущинський, І.Б. Коліушко, А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, Н.М. Тищенко, що знайшло своє відображення в їхніх монографічних

працях. Свої дисертаційні дослідження реєстраційній діяльності присвятили Н.В. Галіцина, М.П. Гурковський, Я.О. Пономарьова, Д.В. Мовчан, О.Г. Юшкевич та інші. Однак у сучасній вітчизняній юридичній літературі поняття «реєстрація» надалі залишається дискусійним.

Метою цієї статті є аналіз наукових підходів в інших дослідженнях цього поняття та спроба на прикладах різного розуміння категорії «реєстрація» як юридичної діяльності запропонувати підходи до моделювання дефініції цього поняття через окреслення цілей, які ставляться до певної реєстрації як виду юридичної діяльності.

Моделювання дефініції такої юридичної категорії як «реєстрація», зазвичай здійснюється внаслідок органічного поєднання ще двох категорій: «діяльність» та «акт».

Сам термін «реєстрація» походить від латинського слова «regesta» – список, що в пізньолатинський період трансформувалось у «registratio» – списувати, або заносити в список. Реєстрація означає – запис фактів з метою обліку і надання цим фактам законності [1]. Укладачі словника «Словарь иностранных слов» подають два значення цього терміну:

- 1) внесення в список, до книги;
- 2) запис фактів або явищ з метою обліку, з метою надання фактом законності (легітимності) [2].

В.П. Нагребельний, один з упорядників шеститомника «Юридична енциклопедія» під редакцією Ю.С. Шемшученка,

також подає два варіанти розуміння цього терміну:

- внесення до відповідних списків, реєстру або спеціальних книг чи журналів окремих відомостей щодо будь-яких осіб;

- письмовий запис чи фіксація іншим чином (напр., електронними засобами) певних фактів, подій та явищ з метою їх обліку і контролю, засвідчення дійсності та надання їм закон, (легітимного) статусу [3].

З позиції нашого дослідження приведені дефініції не можна назвати повними, оскільки вони характеризують, у першу чергу, технічний бік даної діяльності, хоча, безумовно, містять деякі сутнісні характеристики цього поняття. У юридичній літературі та законодавстві України існують різні підходи до визначення поняття «реєстрація». Розглянемо найбільш поширені з них.

Не дивлячись на величезний обсяг нормативно-правових актів, що регулюють реєстраційні правовідносини, нормативне визначення поняття «реєстрація» закріплене не у всіх, варто навіть підкреслити – лише у деяких, не дивлячись на те, що інститут реєстрації застосовується практично в будь-якій сфері державного управління.

Наприклад, Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», пояснюючи статтею 3 терміни, які вживаються у цьому законі, обумовив: «Реєстрація – внесення інформації до Єдиного державного демографічного реєстру та до паспортного документа про місце проживання або місце перебування особи із зазначенням адреси житла;» [4].

А пункт 1.2. Порядку реєстрації місця проживання та місця перебування фізичних осіб в Україні та зразків необхідних для цього документів, затверджений Наказом Міністерства внутрішніх справ України 22 листопада 2012 р. №1077, подає це саме поняття дещо у відмінній редакції «внесення інформації до Єдиного державного демографічного реєстру про місце проживання або місце перебування особи із зазначенням адреси, за якою з особою може вестися офіційне листування або вручення офіційної кореспонденції.» [5].

Закон України «Про державну реєстра-

цію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» формулює інше поняття реєстрації, пов'язаної з правовідносинами набуття чи припинення речових прав на нерухоме майно: «державна реєстрація речових прав на нерухоме майно (далі – державна реєстрація прав) – офіційне визнання і підтвердження державою фактів виникнення, переходу або припинення прав на нерухоме майно, обтяження таких прав шляхом внесення відповідного запису до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно;» [6].

Закон України «Про режим іноземного інвестування» формулює поняття реєстрації пов'язаної з правовідносинами іноземного інвестування: «Державна реєстрація іноземної інвестиції – фіксування факту внесення іноземної інвестиції шляхом присвоєння органом державної реєстрації Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій інформаційному повідомленню реєстраційного номера з відповідним записом у журналі обліку державної реєстрації внесених іноземних інвестицій.» [7].

У цей же час як низка інших нормативно-правових актів, які безпосередньо регулюють реєстраційні процедури у певних правовідносинах, не містять нормативного закріплення цього поняття. Це стосується як законів, так і підзаконних актів. Наприклад, Закон України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» [8], Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» [9], Порядок державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1998 р. №1388 [10], та багато інших.

Як бачимо, ти законодавець також у поняття «реєстрація» може вкладати різне розуміння:

- у першому випадку реєстрація – це

внесення інформації;

- у другому – офіційне визнання і підтвердження державою юридичних фактів;
- у третьому – фіксування факту.

Серед науковців також немає єдиної думки на сутність цього юридичного інституту. Наприклад, А.І. Рябко ототожнює реєстрацію з внесенням до спеціальних списків, реєстрів, реєстрів, кадастрів різних фактів, що мають юридичне значення, матеріальних об'єктів, нерухомості, юридичних актів, підприємств проводиться головним чином з метою обліку [11]. На думку М.Ю. Тихомірової, «реєстрація – це юридичний акт визнання та підтвердження правомочним суб'єктом, фактів, подій або явищ, які підлягають обліку та реєстрації, які надають об'єкту реєстрації законності, роблять його юридично значимим» [12]. Як інститут публічної влади, що виконує обліково-контрольні і легалізували функції для забезпечення публічних інтересів і охорони законності на економічному полі, регульований нормами цивільного та адміністративного права, визначає державну реєстрацію Ю.А. Тихоміров [13]. А.Н. Добров розглядає реєстрацію як самостійний інститут адміністративного права, представлений як матеріально-правовими, так і процесуально-правовими нормами [14]. В.В. Новіков під реєстрацією розуміє «фіксацію у передбачених нормативно-правовими актами облікових документах стислих даних про конкретні об'єкти та присвоєння кожному з них відповідного порядковою номеру» [15]. Через запис облікових даних про об'єкт реєстрації за встановленою формою, з подальшим записом у реєстраційних формах (журнали, картотеці, електронній базі даних) певних відомостей про цей об'єкт, пояснює реєстрацію О.М. Загорецька [16]. Невдале, на нашу думку, визначення подає С.В. Борісова «Реєстрація – це виконання уповноваженими особами, які реалізують встановлені законом обов'язки, низки юридично значимих дій, що характеризуються єдиною організаційною основою та здійснюються у відповідності з правилами встановленими чинним законодавством» [17]. Очевидним є те, що воно не розкриває сутності інституту реєстрації.

Яскравою ілюстрацією різноманітності

тлумачень досліджуваного поняття може слугувати цитування змісту окремих термінів, пояснення яких дається в енциклопедії «Популярна юридична енциклопедія». Так, поняття «реєстрація актів громадянського стану» пояснюється, як «внесення органом реєстрації актів громадянського стану записів про факти ...»; поняття «реєстрація громадянства України» відображає поняття визначене Законом України «Про громадянство» – внесення запису про набуття особою громадянства України спеціально уповноваженим на те органом у відповідні облікові документи» [18]; «реєстрація документа» пояснюється як «фіксування факту створення або надходження документа шляхом проставлення умовного позначення...»; «реєстрація підприємства» пояснюється як «одна з процедур утворення підприємства, внаслідок якої останнє набуває права юридичної особи»; «реєстрація шлюбу» – «встановлений законодавством порядок документального оформлення сімейного союзу жінки та чоловіка» [19].

Як один з видів реєстрації, по-різному розглядають і поняття «державна реєстрація». Окремими вченими наводяться думки, згідно з якими під державною реєстрацією розуміється визначений законодавчими актами порядок внесення уповноваженими державними органами певних відомостей до державних реєстрів [20]. Згідно з позицією І.М. Лазарева, «державна реєстрація – це акт офіційного визнання законності існування певних матеріальних об'єктів та юридичних фактів» [21]. З твердженням І.М. Лазарева, в частині ототожнення реєстрації з актом, не погоджується Я.О. Пономарьова, вважаючи, що, «реєстрація – це дія чи навіть сукупність дій уповноваженої державою посадової особи, тому що вона є результатом її (посадової особи) волевиявлення» [22].

А.В. Дмитрієв викладає думку, що «будь-яка державна реєстрація є публічним актом влади, який направлений на фіксування на певний період часу визначених, важливих, з точки зору самої влади і суспільства, правовідносин» [23].

О.Г. Юшкевич розглядає державну реєстрацію як адміністративну послугу, тобто як діяльність публічної адміністрації зі

створення необхідних умов для реалізації громадянами та іншими суб'єктами адміністративних відносин своїх прав у сфері здійснення виконавчої влади та місцевого самоврядування [24]. С.В. Лихачов обґрунтовує державну реєстрацію, як «передбачений законом порядок дій, що вчиняються органом державної реєстрації з метою фіксації юридичних фактів ...» [25]. Ю.М. Козлов вважає під державною реєстрацією «...акт офіційного визнання законності відповідних дій і правових актів, здійснення якого у переважній більшості випадків покладається на органи юстиції та внутрішніх справ» [26].

Наведені наукові судження І.М. Лазарева, С.В. Лихачова, Ю.М. Козлова та інших про сутність реєстрації відображають лише одну сторону цього інституту – визнання юридичного факту. Однак не відображають її сутності як внесення інформації про факти або події. При цьому варто говорити про інститут реєстрації як контрольно-правовий засіб, за допомогою якого підконтрольний суб'єкт, який виконав усі приписи норм права, щодо виконання дії, повинен бути зареєстрований, а реєстраційний орган не вправі йому відмовити.

Тут варто привести приклад визначення державної реєстрації окреслений російським дослідником реєстраційної діяльності Є.Г. Чуткіним, який вказує, що державна реєстрація – це, насамперед, юридична діяльність, що складається із сукупності таких юридично значущих актів компетентних органів і посадових осіб, які націлені на фіксацію юридично значимих фактів, та їх облік здійснення контролю, посвідчення зареєстрованих фактів, результатом якої має стати задоволення загально-соціальних групових та індивідуальних потреб і інтересів [27].

Хоча, на нашу думку, щодо наукових позицій, які визначають поняття «реєстрація» як діяльність, варто вести дискусію.

У дослідженнях з адміністративного права також можна зустріти підхід, згідно з яким реєстрація розглядається як адміністративно-правовий режим, що сприяє досягненню цілей і завдань у різних галузях державного управління. На думку Є.І. Спектор, «...реєстраційний режим являє собою

сукупність правових та організаційних заходів, що встановлюють і закріплюють на законодавчому рівні порядок реєстраційного обліку відповідних об'єктів (суб'єктів), здійснюваний зазначеними в законодавстві уповноваженими органами виконавчої влади. Природа даного режиму полягає у визнанні державою правоздатності суб'єктів, встановленні законності їх прав (як наявних, так і знову придбаних) на вчинення будь-які дії на основі реалізації функцій державного нагляду, контролю, ведення обліку, класифікації, зберігання та видачі відповідної інформації. Юридичний акт державної реєстрації підтверджує поява нового суб'єкта права, засвідчує законність його існування. Реєстраційний режим має важливе значення в забезпеченні охорони громадського та державного порядку, а також у реалізації особистих і майнових прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб.» [28]. Згідно з твердженнями О.В. Шмалій, реєстрація є комплексним адміністративно-правовим режимом, при якому виникають правовідносини між громадянським суспільством та державною владою, у першу чергу, між її виконавчими структурами [29].

Через реєстраційні процедури намагається пояснити реєстраційну діяльність С.С. Савченко «...– це регламентований адміністративно-процесуальними нормами порядок діяльності органів публічної адміністрації, що здійснюється з метою: офіційного визнання законності правових актів; дій юридичних осіб; дій фізичних осіб; підтвердження з боку держави правового статусу суб'єктів; наділення суб'єктів правами або обов'язками; фіксації юридичних фактів; встановлення певних правових відносин» [30].

Звичайно, що такий великий семантичний діапазон пояснень досліджуваних юридичних категорій породжує необхідність визначення співвідношення таких понять, як «фіксація», «облік», «реєстрація», «державна реєстрація».

В.В. Новіков робить висновок про те, «що облік та реєстрація є різними за змістом поняттями. Реєстрація завжди передує обліку, впливає на його форму. У свою чергу, облік є кінцевим результатом реєстраційної

роботи – матеріальним носієм інформації. Звідси вважаємо, що більш логічним було б говорити не про обліково-реєстраційну діяльність (роботу), як це визначено у законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах, а навпаки – про реєстраційно-облікову діяльність (роботу)» [15].

В.В. Степаненко реєстрацію поділяє на дві окремі функції: державну реєстрацію та облік [31]. Долгополова М.М. реєстрацію і облік відносить до складових частин функції нагляду [32].

Контрольні та наглядові функції у реєстраціях вбачають також О.Г. Бондар [33] та О.В. Шмалій [29]. Облік та контроль, як основну функцію реєстрації, визначає О.М. Загорецька [16]. Обліково-контрольні та легалізаційні функції в інституті державної реєстрації вбачає С.І. Агафонов [34].

Ми ж вважаємо, що, на відміну від реєстрацій, метою обліків є накопичення, систематизація та аналіз певної юридично значимої інформації, без надання об'єктам, інформація про які облікується, відповідних юридичних статусів.

Очевидно, що, будь-яка реєстрація – це облік, але не будь-який облік – реєстрація. Отже, поняття «реєстрація» вужче, ніж поняття «облік». У свою чергу, так само співвідносяться поняття «облік» та «реєстрація» і «державна реєстрація», останнє з яких – вужче стосовно попереднього [35]. Про необхідність розмежування понять «реєстрація» («державна реєстрація») та «облік» («спеціальний облік») говорять також Є.В. Тресцова та М.С. Огородников [36].

Поєднуючи усі наукові точки зору на сутність досліджуваного поняття, а також узагальнення його змісту, яке має різне нормативне визначення, можна ствердити, що реєстрація спрямована на досягнення чотирьох цілей:

- 1) внесення інформації;
- 2) фіксації юридично значимих фактів або статусів та їх облік;
- 3) посвідчення зареєстрованих фактів або статусів;
- 4) контроль у тій області, у якій здійснюється реєстрація.

Саме у цих чотирьох цілях нами спосте-

рігається поліфункціональність реєстрації як правового інституту.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку полягають у розширенні кола досліджень сутності реєстрації, зокрема: під час реалізації правових норм, що регулюють реєстраційну діяльність великого кола суб'єктів реєстраційної діяльності, у тому числі органів Міністерства юстиції України.

Література:

1. Популярна юридична енциклопедія. Енциклопедія. / В.К. Гіжевський, В.В. Головченко, В.С. Ковальський [та ін.] ; [спец.ред. А.В. Довбня] – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 528 с.;

2. Словарь иностранных слов. – 16-е изд., испр. – М.: Рус. яз., 1988. – 624 с.; 3. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. – К.: «Укр. енцикл.», 1998. (неофіційна версія). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cydop.com.ua/content/view/1290/58/1/12/#22140;>

4. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні. Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1382-15;>

5. Про затвердження Порядку реєстрації місця проживання та місця перебування фізичних осіб в Україні та зразків необхідних для цього документів: Наказ МВС України від 22.11.2012 №1077. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z2109-12;>

6. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень. Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1952-15;>

7. Про режим іноземного інвестування» формулює поняття реєстрації пов'язаної з правовідносинами іноземного інвестування. Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр;>

8. Про державну реєстрацію актів цивільного стану. Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2398-17;>

9. Про державну реєстрацію юридич-

них осіб та фізичних осіб – підприємців. Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/755-15>;

10. Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоциколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів. Постанова Кабінету Міністрів України від 7.09.1998 №1388. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1388-98-п>;

11. Рябко А.И. Социальный контроль и его правовые формы (вопросы теории): монография / А.И. Рябко. – Ростов-на-Дону, 1999. – 352 с.;

12. Тихомирова Л.В. Юридическая энциклопедия / Л.В. Тихомирова, М.Ю. Тихомиров. [Изд. 5-е, доп. и перераб.]. – М.: ЮЭ, 2006. – 972 с.;

13. Тихомиров, Ю.А. Государственная регистрация статусов юридических и физических лиц, их юридических действий и актов. // Право и экономика. – 2000. – № 1. – С. 3-8.;

14. Добров, А.Н. Институт регистрации в административном праве: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14 / А.Н.Добров; Москва, 2005. 173 с.;

15. Новіков, В.В. Внутрішній контроль як засіб забезпечення законності і дисципліни в органах внутрішніх справ : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / В.В. Новіков; Харків., 2006. – 201с.;

16. Загорецька О.М. Загальний курс діловодства на підприємствах різних форм власності. Заочний курс. Частина №5 / О.М. Загорецька, «Секретарь-референт», -С.7-20. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://undiasd.archives.gov.ua/doc/zmi/SR_07_2013.pdf;

17. Борисова, С.В. Организационные и правовые основы создания субъектов предпринимательской деятельности в России: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / С.В. Борисова; Москва, 2002. – 211 с.;

18. Про громадянство: Закон України.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>;

19. Популярна юридична енциклопедія / В.К. Гіжевський [та ін.]; голов. ред. І.С. Чиж. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 528 с.;

20. Юридичний словник-довідник / За ред. Ю.С. Шемшученка. – К.:Феміда, 1996. – 696 с.;

21. Лазарев И.М. Административные процедуры в сфере взаимоотношений граждан и их организаций с органами исполнительной власти в Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / И.М. Лазарев; Москва, 2002. – 199 с.;

22. Пономарьова, Я.О. Адміністративні провадження з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно : дис ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Я.О. Пономарьова. – Харків., 2009 . – 2008 с.;

23. Дмитриев А.В. От «укрепления прав» до государственной регистрации прав на недвижимое имущество: опыт России / Дмитриев А.В. // Законодательство. 2007. № 7., – С.72-77.;

24. Юшкевич, О.Г. Проведення в справах про державну реєстрацію фізичних осіб-підприємців : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О.Г. Юшкевич; Харків, 2007. 22 с.;

25. Лихачов, С.В. Дозвільне провадження в адміністративному процесі: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / С.В. Лихачов; Харків, 2001. – 177 с.;

26. Козлов, Ю.М. Административные правоотношения / Ю.М. Козлов. – М.: Юридическая литература, 1976. – 560 с.;

27. Чуткин, Е.Г. Функциональный анализ регистрационной деятельности / Е.Г. Чуткин // Юридическое образование и наука. – 2005. – № 2. – С. 17-22.;

28. Спектор, Е.И. Развитие административного законодательства о государственной регистрации / Е.И. Спектор // Журнал российского права. – 2002. – №7. – С.86-98.;

29. Шмалый, О.В. Регистрация как форма государственного управления: автореф. дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.04 / О.В. Шмалый; Ростов-на-Дону, 2004. – 22 с.;

30. Савченко, С.С. Реєстраційні процедури в діяльності органів внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / С.С. Савченко; Київ, 2012.- 18 с.;

АНОТАЦІЯ

В статті, на основі аналізу різних наукових підходів до класифікації напрямків та видів діяльності органів внутрішніх справ України та окремих структурних відділів та підрозділів, а також положень законодавчих актів, визначено сутність та види функцій, які покладаються на керівника районного відділу органів внутрішніх справ України; охарактеризовано ці функції.

31. Степаненко В.В. Поняття та правова природа державної реєстрації / Степаненко В.В. // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності – №3 (46), 2011. – С.136-141.;

32. Долгополова, М.М. Суб'єкти здійснення контролю та нагляду у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху на Україні / М.М. Долгополова // Вісник Запорізького юридичного університету. – 2010. – № 1. – С.90-96.;

33. Бондар, О.Г. Майнові відносини при державній реєстрації та веденні державних реєстрів держсільгоспінспекцією / О.Г. Бондар // Європейські перспективи. – 2013. – №5. – С. 129-136.;

SUMMARY

The article, based on an analysis of different scientific approaches to the classification of areas and activities of the internal affairs of Ukraine and individual business units and departments, as well as the provisions of legislation specified types of functions to be performed by the head of the District Department of Internal Affairs of Ukraine; describes these functions.

34. Агафонов, С.И. Государственная регистрация как вид административной процедуры в сфере исполнительной власти / С.И. Агафонов // Право и жизнь. – 2006. – № 104(14). <http://www.law-n-life.ru/arch/n104.aspx>;

35. Гринько, С.В. Правові аспекти реєстрації прав на землю: [монографія] / С.В. Гринько – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. -172 с.;

36. Тресцова, Е.В. Проблемы теории и практики государственной регистрации прав на недвижимое имущество и сделок с ним: [монография] / Е.В. Тресцова, М.С. Огородников. Иваново: Иванов. гос. ун-т, 2008. 232 с.